

היסטוריה של שפות יהודיות: בין העברית לשפות התפוצות

125-1-0145, סמסטר ב' תשס"ה – אביב 2005, שעה 14-16, לתואר ראשון, 2 נקודות

תיאור הקורס:

בקורס זה נסקור את תופעת התפתחות לשונות היהודים והישראלים. הקורס מתבסס על גישות היסטוריות, אך כולל גם חומר בלשני וסוציולוגי ויסתיים בשאלה פוליטית: "מה המורשות הלשוניות של תושבי ישראל, מה הצרכים הלשוניים שלהם ואיזה שפות כדאי ללמד בבתי-הספר?" אין צורך בידיעת שפות (אך רב-לשוניות תקל על הבנת החומר בקורס). יוקרן סרט ויוזמן מומחה מהתחום כמרצה אורח מחו"ל.

בחלק הראשון של הקורס נדון בסיבות השונות להתפתחות ומהות השפות היהודיות ונמצא קווים משותפים להתפתחות שפות אלה במקומות שונים בעולם. נלמד על ההיסטוריה של היידיש, הערבית-היהודית והלדינו, ובנוסף על שפות פחות מוכרות כאיטלקית-יהודית, פרובנסל-יהודית, יוונית-יהודית, אירנית-יהודית וכו'. "לשון הקודש", קרי עברית וארמית-יהודית, מעמדו מיוחד, והוא יעסיק אותנו בהקשר זה בשל השפעתו על השפות היהודיות.

בחלק השני של הקורס נלמד על "מות" השפות היהודיות, והחלפתן בעברית ובשפות רשמיות של ארצות התפוצות הנותרות. נחקור את שרידי השפות היהודיות בארץ והשפעתם על העברית הישראלית, וכן השפעות הדדיות בין העברית, הערבית ושפות נוספות. בסוף הקורס נדון במדיניות השפות בישראל ובפרספקטיבה הלשונית לדורות הבאים.

דרישות:

נוכחות בשיעורים והשתתפות בפורומים הוירטואליים של הקורס היא חובה (העדרות לא מנומקת מיותר משלושה שיעורים יכולה להוות עילה לציון נכשל), מבחן סופי (40% מהציון), רפראט על אחת השפות הרלוונטיות לקורס (הרצאה בכיתה של 15 דקות, 30%). "היסטוריה לשונית של המשפחה": אילו שפות דיברו בדורות האחרונים ועד היום, ואיך עברו/עוברים משפה לשפה (2-4 ע', מוקלד, רווח כפול, חובה לתת דוגמאות, 30%).

חומר הקריאה:

חומר הקריאה נמצא באתר הקורס ב <http://hl2.bgu.ac.il> HighLearn- (הכניסה באמצעות סיסמת האי-מייל)

חומר לרפראטים תמצאו ב:

[/http://www.ethnologue.com](http://www.ethnologue.com)

[/http://www.jewish-languages.org](http://www.jewish-languages.org)

Encyclopedia Judaica

האנציקלופדיה העברית

המאמרים מהמקראה

(טקסטים נוספים: חיפוש באינטרנט, בסיפריה ודרך הביבליוגרפיות באנציקלופדיות ובמאמרים)

לוח זמנים:

שיעור 1: ב' 21 בפברואר
היכרות, הצגת הקורס, מבוא כללי לבלשנות היסטורית; הכנת הקריאה באנגלית לשיעור הבא

שיעור 2: ב' 28 בפברואר

קריאה: רבין/בלאו/בלנק; Felly Nkweto Simmonds;

עמים בעלי תפוצות, שפות "מעורבות", רב-לשוניות, מולטי-גלוסיה

שיעור 3: ב' 7 במרץ

קריאה: שלמה יזרעאל

שפות יהודיות והגדרותיהן, היסטוריה של "לשון הקודש"; הכנת הקריאה באנגלית לשיעור הבא

שיעור 4: ב' 14 במרץ
קריאה: יצחק אבישור; יהושוע בלאו
הערבית-היהודית: רפארטים

שיעור 5: ב' 21 במרץ
קריאה: Shaul Stampfer
הגרמנית-היהודית (הידיש): רפארטים

שיעור 6: ב' 28 במרץ
קריאה: אורה רודריג שורצולד
הספרדית-היהודית (גם: לאדינו או ג'ודזמו): רפארטים

שיעור 7: ב' 4 באפריל
איטלקית-יהודית, פרובנסל-יהודית, צרפתית-יהודית, פורטוגזית-יהודית: רפארטים

שיעור 8: ב' 11 באפריל
אירנית-יהודית וניבית (פרסית-יהודית, טאט-יהודית, טאג'יק-יהודית), מלאיאלם-יהודית (בדרום-מערב הודו), יוונית-יהודית (עתיקה וחדשה), רפארטים; הכנת הקריאה באנגלית לשיעור הבא

שיעור 9: ב' 18 באפריל
קריאה: Abram de Swaan; "רגע לפני הכחדתו", "איש לא מבין", "ארכיולוגיה לשונית", "סימן שנולדים", "הם צוחקים – אני בוכה", "ללא מילים" ("הארץ")
פורום ב HighLearn: שמירת שפות על סף "הכחדה": בעד ונגד
"מוות" של שפות: סדנה

שיעור 10: ב' 2 במאי
הגשת "ההיסטוריה הלשונית המשפחתית", סרט "משפה לשפה"

שיעור 11: ב' 9 במאי
קריאה: רוני הנקין; אליעזר בן-רפאל; "סוכנים יוונים", "תנו לפיינשמקר" ("הארץ")
"ערבוב" שפות בישראל: עברית, ערבית, ושפות אחרות: דיון

שיעור 12: ב' 16 במאי
קריאה: אילנה שוהמי וברנרד ספולסקי; מוחמד אמרה; "באקדמיה ללשון עברית", "בוסנית", "מדברים פה הרבה", "איך כותבים" ("הארץ")
פורום ב HighLearn: איזו שפות כדאי ללמד בבתי הספר בארץ?
מדיניות השפות במדינת ישראל: סדנה; הכנת הקריאה באנגלית לשיעור הבא

שיעור 13: ד' 25 במאי – שימו לב! השיעור יתקיים באופן חד-פעמי ביום ד', בין השעות 18-20 (נפגשים ליד החדר הרגיל ועוברים יחד לכיתה פנויה – נא לא לאחרר!)
קריאה: Benjamin Hary
אורח מיוחד מחו"ל: פרופ' בנימין הרי, אוניברסיטת אמורי, אטלנטה, ג'ורג'יה, ארה"ב. פרופ' הרי הוא מבכירי חקרי השפות היהודיות, מומחה לטקסטים מהגניזה בקהיר ותיאורטיקן. ההרצאה תתקיים בעברית.

שיעור 14: ב' 30 במאי
חזרה על החומר לקראת המבחן

שיעור 15: ב' 6 ביוני
החזרת "ההיסטוריה הלשונית המשפחתית"; סיום הקורס.

ביבליוגרפיה:

- אבישר, י. (1988). התרגומים לתנ"ך בערבית-יהודית במזרח בעת החדשה: הצגה לשונית תרבותית. מחקרים בלשונות היהודים. מ. בר-אשר. ירושלים, משגב: 39-54.
- אמארה, מ. (תשס"ב). העברית בקרב הערבים בישראל: היבטים סוציולינגוויסטיים. מדברים עברית: לחקר הלשון המדוברת והשונות הלשונית בישראל. ש. יזרעאל. תל אביב, תעודה - אוניברסיטת תל אביב: 85-105.
- בן-רפאל, א. (תשס"ב). רב-תרבותיות ורב-לשוניות בישראל. מדברים עברית: לחקר הלשון המדוברת והשונות הלשונית בישראל. ש. יזרעאל. תל אביב, תעודה - אוניברסיטת תל אביב: 67-84.
- בלאו, י. (1992). "הערבית-היהודית של ימי הביניים כממשיכתה של הארמית-היהודית". בלשונות עברית 33-35: 149-152.
- הנקין, ר. (תשנ"ז). בין ערבית לעברית ברהט שבנגב. מסורות ט-י-א. מ. בר-אשר. ירושלים, האוניברסיטה העברית - המרכז ללשונות היהודים: 363-381.
- יזרעאל, ש. (תשס"ב). לתהליכי התהוותה של העברית המדוברת בישראל. מדברים עברית: לחקר הלשון המדוברת והשונות הלשונית בישראל. ש. יזרעאל. תל אביב, תעודה - אוניברסיטת תל אביב: 217-238.
- רבין, ח., י. בלאו, ח. בלנק (1979). "הלשונות היהודיות - המשותף, המיוחד והבעייתי". פעמים 1: 40-51.
- שוהמי, א. וד. ספולסקי (תשס"ב). מהד-לשוניות לרב-לשוניות? מדיניות החינוך הלשוני בישראל. מדברים עברית: לחקר הלשון המדוברת והשונות הלשונית בישראל. ש. יזרעאל. תל אביב, תעודה - אוניברסיטת תל אביב: 115-128.
- שורצולד, א. ר. (1993). "שקיעי ספרדית-יהודית בעברית החדשה". פעמים 56: 33-49.
- Hary, Benjamin. "Judeo-Arabic in its Sociolinguistic Setting." *Israel Oriental Studies* 15 (1995): 73-82.
- Simmonds, Felly Nkwete. "Naming and Identity." In *The Feminist Critique of Language: A Reader*, [edited by Deborah Cameron, 33-37. London, New York: Routledge, 1998 [1995].
- Stampfer, Shaul. "Gender Differentiation and Education of the Jewish Woman in Nineteenth Century Europe." In *From Shtetl to Socialism - Studies from Polin*, edited by Antony Polonsky, 187-211. London, Washington: The Littman Library of Jewish Civilization, 1993.
- .Swaan, A. d. (2004). Endangered languages, sociolinguistics, and linguistic sentimentalism: 1-12

השפות היהודיות והישראלית החשובות ביותר

